№ 52 Մարտի 21 (Ապրիլի 2) 1881 Մարտի 21 (Ապրիլի 2) № 52

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբ. կէս տարվանը 6 րուբ:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Հասցէագրութիւնը գրւում են ռուսերէն
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով:
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նիկոլայ Ռուբինշտայն. Նամակ Մոսկվայից. Նամակ Գանձակից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Իտալիա. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մեր ժողովրդական գրականութիւնը.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԻԿՈԼԱՅ ՌՈՒԲԻՆՇՏԱՅՆ

Ընթերցողին յայտնի է արդէն „Մշակի“ մէջ տպված Մոսկվայի նամակից, որ մարտի 11-ին վախճանվեցաւ Փարիզում երեւելի ռուս երաժիշտ Նիկոլայ Գրիգորիչ Ռուբինշտայնը:

Նիկոլայ Ռուբինշտայնը ծնվեցաւ Մոսկվայում 1835 թւին, հրէայ ծնողներից, թէեւ ինքը պատկանում էր քրիստոնէական դաւանութեանը:

Աւելի հանգուցեալը այժմ 46 տարեկան էր:

Հինգ տարեկան ժամանակ նա իր մօր առաջնորդութեամբ սկսեց ուսանել երաժշտութիւնը, որի մէջ մեծ առաջադիմութիւն եւ ընդունակութիւն ցոյց տուեց: Եօթ տարեկան հասակում նա արդէն հրապարակապէս ածում էր. դեռ եւս մանուկ հասակում նա իր մեծ եղբօր, Անտոն Ռուբինշտայնի հետ, որ դեռ կենդանի է եւ որ գրել է առաջ մի քանի օպերաներ, միասին սկսեցին ճանապարհորդել եւ կոնցերտներ տալ Հոլանդիայում, Անգլիայում եւ Գերմանիայում: Այդ ժամանակ, երկու տարվայ ընթացքում, երեւելի երաժիշտներ դէն եւ Կուլլակ պարապում էին երիտասարդ Նիկոլայի երաժշտական կրթութեամբ: Բայց 1846 թւին ընտանեկան հանգամանքները ստիպեցին Ռուբինշտայնի մօրը կրկին վերադառնալ Մոսկվա, ուր եւ Նիկոլայ եւ Անտոն մտան համալսարանի իրաւաբանական բաժինը: Նիկոլայ աւարտեց իր ուսման ընթացքը 1855 թւին:

Հանգուցեալի հասարակական գործունէութիւնը սկսվում է վաթսուներորդ թւականներից, երբ որ հիմնվեցաւ ռուս երաժշտական ընկերութիւնը, որ ապագայում սաստիկ հռչակ անուն ստացաւ:

Արդէն 1866 թւին Ն. Գ. Ռուբինշտայնի ջանքերով Մոսկվայում երաժշտական բարձրագոյն դպրոց, կոնսերվատորիա, որին նա իր ամբողջ կեանքը, իր տաղանդի ամբողջ զօրութիւնը զոհեց:

Ասում են որ երբ երկու տարի առաջ երեւելի ջութակ ածող Վիենիավսկու մարմինը յուղարկաւորութեան ժամանակ հաւաքվեցան յուղարկաւորութեան հանդիսին հանգուցեալի բազմաթիւ յարգողները նրան վերջին հրաժարական ողջոյնը տալու համար, Ռուբինշտայնը որ նրանց մէջն էր ասեց. «Ահա շուտով եւ ինձ ճանապարհ կը դնեն, բայց արդեօք այսքան բազմութիւն կը հաւաքվի իմ դագաղի շուրջ կազմ»…

Նախազգացմունքը չը խաբեց երեւելի երաժշտին:

Հանգուցեալի մարմինը բերում են Մոսկվա, ուր եւ կը թաղեն նրան:

ՆԱՄԱԿ ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ

Մարտի 7-ին

Ասում են որ կանայք այժմ պահանջում են իրանց համար ազատագրելով հասարակ իրաւունքներ եւ ազատութիւն՝ եւ եթէ այդ ասում են նոյնպէս հայ կնոջ վրա ասած է, չը հաւատամ, որովհետեւ մեր հայուհին բոլորովին զուրկ լինելով մասնաւոր կեանքից եղել է եւ դեռ շատ ժամանակ պիտի մնայ իբրեւ հարեմական կին. Եւ եթէ յանէ էր, որ ինքնահաստատութիւն առաջացած մի հայուհի ձայն է տալիս իր համար նոյնպէս ազատութիւն եւ հասարակ իրաւունքներ պահանջելով, զարմանալ պէտք է, չը հաւատալ. դա միայն ժամանակաւոր ցնորք էր, նրա ասածը չափ խօսք էր, քամի էր, դրանով միայն նա կամեցել է մ օ դ ա յ ի ն հետեւել, որովհետեւ յայտնի է որ Եւրոպայում այժմ կանայք այդպիսի պահանջներ են յայտնում, ուստի եւ իր պարտքն է համարել այս գեղեցիկ սեռի միջին ձայնն հետեւել նրանց, մինչդեռ եւ հետեւում էր առանց նրանց միւս պարագաների մտածելու՝ թէ չէ՞ լինի վերադարձութեանց եւ թէ պարտաւորեցնէ եւ կլոպներ յանձնելու:

Հայ կինը թղթախաղի եւ մոդաների ետեւից ընկնելով, ի հարկէ չէ կարող սպասել իրան տուած միջոցներով, որպէս զի տանում իր ընտանեկան գործերը հասարակութեան մէջ: Բայց արդարեւ եթէ նա էլ ունի այդպիսի ձգտումներ՝ թող խմբագրեն որ այդ իրաւունքները պահանջելուց առաջ պէտք է կատարէ իր պարտքը դէպի հասարակութիւնը մանաւանդ եւ դէպի մարդկութիւնը առհասարակ. Հայուհուն մեր այս դրութեան մէջ տուած են այնպիսի միջոցներ, որոնցով նա կարող է իրան վայել զբաղմունք հանել:

Բայց հայ կինը ընդհակառակը իւրը իր ձեռքով ի չարն է գործ դնում իրան տուած միջոցները. նա իւրը փախչում է իր ը ն տ ա ն ե կ ա ն ի ր ա ւ ո ւ ն ք ն ե ր ի ց: Եւ ինչու, որովհետեւ նա դեռ եւս զուրկ է մտաւոր կեանքից: Այսօր երբ աղջը մի կողմից ծնվում, կողոպտում են բարքերովները եւ ինքը ամէնայն կատարելութիւնը, խեղդում են թանգութիւնը, ազատութիւնը եւ սէրը, երբ նրա փոքրութիւնը կախված է մեզնից, մեր աստուածանտութիւնից, երբ ամեն մի հայ շտապում է ազնել իր եղբայրներին, հայ կինը անտարբեր է, հայ կինը կարեկամ չէ, ազգութեան անդամ չէ. նա չէ ուզում ոտքերին, չէ մտածում ընկերութիւններին եւ ինքն էլ չէ կարդում. ու, այդ նրա գործն ու պարտքը չէ, նրա գործն է միայն սենեակի զարդը լինել:

Թող հայ քոյրը աչէ իր նիստոռեն եղբայրներին եւ քոյրերին իր կարգութեան չափ, կատարէ իր պարտքը դէպի ազգութիւնը, դէպի մարդկութիւնը, գործէ համարձակ գնէ իր եղբայր կիսի չափ, եւ թող հաւատայ որ վերջը նա իր ցանկացած ազատութիւնը պիտի ստանայ: Ուրեմն հասարակութեան նշանաւոր անդամի իրաւունքներ ստանալ կամեցողը առաջ պէտք է հասկանայ եւ իր պարտքը: Փարանսուհին ու կերուկը ու թղթախաղը նրան չեն տալ իրաւունքներ, այլ նրա ձեռքով տրած այն բարեգործութիւնները եւ յառաջադիմութիւնը, որ պիտի նրա պատուին իր ազգին փոխելու գործը յաջողութեամբ առաջ տանելու:

Առնենք թէ գաւառական քաղաքների կանանց մէջ դեռ չէ թափանցել լուսաւորութեան ու զարգացման շողը, ուրեմն նրանք չեն հասկանում, բայց Թիֆլիսի, Մոսկվայի, Ս. Պետերբուրգի եւ այլ մեծ քաղաքների լուսաւորված հայուհիները մինչեւ երբ պէտք է այդպէս սառնասիրտ եւ անտարբեր մնան, եւ երբ բարի օրինակ պէտք է ցոյց տան խեղճ հայաստանցի կնոջը:

Ա. Ա.

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

Մարտի 13-ին

Մեր քաղաքի հոգեւոր-երկսեռ դպրոցները մնացել են անտէր-անտիրական. տեսուչ չը կայ,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԷԹՆՈԼՕԳԻԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

III. Առածները եւ ասածները

Աւելորդ չենք համարում ասել մի քանի խօսք ժողովրդական առածների մասին. Ժողովուրդը նկատելով կեանքի այս կամ այն երեւոյթները, մարդկանց միմեանց հետ յարաբերութիւնները—լաւ կամ վատ գործերը—իրեն կարծիքը եւ հայեացքը յայտնում է առանձին նախադասութիւններով, որոնք պարունակում են մի որ եւէ ճշմարտութիւն, ի հարկէ ժողովրդի զարգացմանը համապատասխան: Այս կարճ, շատ անգամ ոտանաւորի ձեւ առած նախադասութիւնները, մեզանում անուանվում են «առածներ» (пословица): Բայց հարկաւոր չէ խառնել «առածները» «ամծանոց (մծաց) ասածներին» (поговорка): Առածի եւ ասածի մէջ թէ ներքին կողմից եւ թէ արտաքին մեծ զանազանութիւն կայ, առածը պարունակում է իր մէջ մի ճշմարտութիւն կամ փիլիսոփայական միտք, իսկ ասածը (поговорка) շատ ժամանակ արտայայտութիւն է, որը համեմատվում են խօսակցութեան ժամանակ նրա բովանդակութեամբ. առածը վերաբերում է ժողովրդական փիլիսոփայութեանը եւ արտայայտում է ժողովրդի հայեացքը կեանքի զանազան երեւոյթների վրա, մինչդեռ ասածը ցոյց է տալիս նրա արամութիւնը: Արտաքին կողմից առածների եւ ասածների զանազանութիւնը կայանում է նրանում, որ առածները բաւ մեծ մասին բաղկանում են «եթէ» չափաւոր, առաջ այսպիսի կերպը նրանց ներքին մասին պարզմանական եւ. բայց երբեմն «եթէ» չափաւորը բաց են թողում առածը. եթէ կարելի է այսպէս ասել, կրճատվում է, եւ այն ժամանակ «առածից» դուրս է զանազանվում: Այս պատճառով ներքին միտքը աւելի ամուր սկիզբն է (критерій), որով մենք կարող ենք առածները զատել ասածներից: Ահա, օրինակի համար, մի քանի առածներ. 1. «թէ եղբ դառն (աղիսաւոր) եղն ուտի, շատ մարդ իր մեղը կուտի»: Այս առածի ներքին միտքը այն է՝ թէ հարկաւոր չէ ծառայել միայն իր ազգին, այլ եւ օտարներին, հասարակութիւնը, ուրիշ խօսքերով ժողովուրդը պահանջում է եղբայրութիւն: 2. «(Աթէ) գնին գժութը նըշանից (ցոյց) չը տա, աղքատութենի ճանկերն (ճանապարհը) չի ճանաչի», այսինքն եթէ չար անկեղծ մարդուն չը պատժեն, նա ճշմարտութիւնը չէ կարող ճանաչել եւ ուրիշներին միշտ կը վնասի: Ահա երկու առածներ, որոնցից վերջինը կրճատված է: Վեր առնենք այժմ մի քանի ասածներ. 1. «Կալոնում (ողնի) գլխին խուլեր (գործի) վրա, (նա) գլխովով ընկաւ ցեխի մէջ», այսինքն կեղտոտ ու չխիար մարդը չէ կարող դուրս հանել իրան տուած պատիժը: 2. «Իւլին մաէ ցին մի մարդիկ խորհէր, առը վերցրեց քաշով տանեց», այսինքն չխիար մարդուն աւելին քաղաքաւորութիւն ցոյց տուր, բայց նա ցոյց տալիս իր անքաղաքավարութիւնը: 3. «Կեծուէր (պոչատ) ասաց. ասիս աւելի է, չերեւէր ասաւ՝ բաւ ես որտեղից եմ գալում (գալիս)»: Այստեղ կեծուէր ներկայացնում է այն ինքնահաւան մարդը, որ իր պակասութիւնները ցոյց է տալիս ինչպէս լաւ յատկութիւններ, իսկ չերեւէր ընդհակառակը—պարզամիտ ու ճշմարտասէր մարդը, որը ծիծ-նահուամբ ասում հանում է, ծածուկ լինելով նրա պակասութիւններին:

Այս օրինակներից երեւում է՝ որ ժողովուրդը մարդկանց լաւ կամ վատ յատկութիւնները, միմեանց հետ յարաբերութիւնները համեմատում է զանազան կենդանիների, անասունների եւ անշունչ առարկաների գործերի, արարմունքների եւ պակասութիւնների. ասածի առածները միշտ արտայայտում են այլաբանական (аллегорическій) եւ փոխաբերական ձեւերով:

Վերեւումը տեսցինք՝ թէ առածները եւ ասածները պարունակում են միշտ կամ ճշմարտութիւն կամ արտայայտութիւններ: Այդ ճշմարտութիւններից շատերը մինչեւ այժմ էլ չեն կորցրել իրենց նշանակութիւնը, բայց կան եւ այնպիսիները, որոնք կորցրած լինելով շատ հին ժամանակից եւ անցնելով մէկ դարից միւս դարը, մէկ սերունդից միւսին, կորցնում են իրենց նախկին նշանակութիւնը, այնպէս որ նրանց արտայայտած ճշմարտութիւնները էլ չեն համապատասխանում ժողովրդի զարգացման աստիճանին եւ ժամանակի ոգուն: Եթէ ժողովուրդը մինչեւ այսօր էլ կրկնում է այսպիսի առածները, պատճառը այն է, որ ժողովուրդը շատով չէ մոռանում իր հին սովորութիւնները եւ աւանդութիւնները. այստեղ մեծ դեր է խաղում «Պահպանողութիւնը» (консерватизмъ): Այսպիսի առածները նշանակութիւն ունեն միայն ժողովրդի անցեալը ուսումնասիրելու համար: Վեր առնենք օրինակի համար հետեւեալ առածը. «Մեր մեռելոցը, մեր ծեծքոցը (որդւոց)»: Ահա այս առածի միտքը «մեր մեռածների հոգւոյ հացը—ցելէնը. թող ուտեն մեր որդիքը»: Արդեօք չէ արդեօք այս միտքը: Այո, սխալ է եւ չէ համապատասխանում ոչ մեր դարին եւ ոչ մեր հայեացքին: Մեր նախնիքին թւում է՝ թէ հոգւոյ հացը հարկաւոր է բաժանել ազգատներին, իսկ ժողովուրդը բոլորովին հակառակ միտք է յայտնում: Ցանկալ ենք մեզ կը յաջողվի ապացուցանել՝ թէ այս առածը շատ հին ժամանակից է եւ շարադրված է քրիստոնէութիւնը Հայաստանում տարածվելուց առաջ. եթէ դործին նայենք կռապաշտութեան կէտից, յիշեալ առածը բոլորովին սխալ չէ:

Ներկայէս, ընթերցող, որ մենք չը կարենալով հարցից կը խօսենք ուրիշ ազգերի եւ ուրիշ դարերի մասին. ինչպէս էին կատարում «Մեռելոցը» Հնդկա-գերմանական ազգերը այն ժամանակ, երբ նրանք դեռ առանձնացած ընտանեկան-ցեղական (семейно-родовой) ու նահապետական դրութեան մէջ էին. երբ ամեն մի ցեղ (родъ) առանձին էր ապրում ուրիշ իր նման ցեղերից: Բաղդատելով այս առածի վրա, ամեն մարդ, որ չէր պատկանում ցեղին, նրա թշնամին էր համարվում (տես «Древнія учрежденія» Мэнъ-ի, երես 54): Ամեն այդպիսի ցեղեր իրանց նախնեաց Աստուծոյ տեղ էին պաշտում, կարծելով թէ նրանք կենդանի են մնում մահից յետոյ, դառնում են ամենակարող էութիւններ: Աստուածացած նախնիքը ապրում էին իրենց յետնորդների սրտերում—ամբողջ ցեղը—ամենայն փորձանքներից, ցաւերից, առատացնում էին ցեղի արտերի հունձը եւ այլն: Այս պատճառով էլ ժառանգները—ցեղի բոլոր անդամները իրենց պարտքն էին համարում ի պատիւ նախնեաց զոհաբերութիւններ անել, նրանց փառաբանել եւ աղօթել: Ամեն մի ցեղ ունէր իրեն առանձին «ցեղական աստուածպաշտութեան» արարողութիւնները, որը հին հռոմայեցիք անուանում էին «sacra gentilia»: Այդ աստուածպաշտութեան օրերը ցեղի բոլոր անդամները գնալով գերեզմանատուն, ուտում էին իրենց հին զանազան կերակուրները եւ ըմպելիք: Ցեղական աստուածութիւնից յետոյ այս կերակուրները մնացածը ու-

թեմական ատեան էլ այնքան հեռաւորութիւնից չէ կարող նկատել. մեր հոգաբարձուաց ժամանակն էլ լրացած լինելով շատ անախորժ են շարժվում. Անցեալ ամի նոյեմբեր ամսում մեր յաջորդի հրաւիրելով հաւաքեցին նրա մօտ 12 հոգի, իրանց վրա առնելով «հասարակութիւն» անունը և գլխաւորապէս ընտրեցին իրանց միջից հոգաբարձուներ. Ասում են թէ թուղթը ստորագրված է ի հաստատութիւն նորին վեհափառութեան. մինչև այժմ սպասում ենք, այինչ լուր չը կայ. Մենք լաւ համոզուած ենք, որ այդ ընտրութիւնը, իբրև անկանոն, չէ հաստատվելու, բայց մեր դպրոցների օգուտը պահանջում է եթէ չէ հաստատվելու, գոնէ թուղթը վերադարձնէլ նոր ընտրութիւն անելու համար։

Փաղաքիս սուրբ Յովհաննէս մայր եկեղեցու երեցփոխանի երկարամեայ ծառայութեան ժամանակը լրանալու վրա է. յարգելի պարոնը խիստ անգեամ լինելով կարգապահութեան կանոններին, բայց մեր քաղաքի յաջորդ վարդապետի եկեղեցում ծանուցումով, թէպէտ և առանձին ստորագրած ծանուցագրով հրաւիրում է նոյն եկեղեցու ժողովրդականաց ամսոյս 8-ին անպայման ապագոյն գալուստը նոր երեցփոխան ընտրելու, նոյնպէս իր 1880 թուականի եկեղեցական հաշիւը գննելու համար. Մենք ի սրտէ համակրում ենք և կարող ենք գովել պ. երեցփոխանի բռնած ընթացքը, բայց մի և նոյն ժամանակը չենք կարող չը նկատել որ կարգը պահանջում է, որ նա—երեցփոխանը իր երկար ամեայ հաշիւները տայ և ոչ միայն 1880 թուականի. պատարագը այդ օրը նոր երեցփոխանի ընտրութիւնը յետաձգել մինչև հաշիւները վերագննելը. մինչ լաւ չէր լինի, որ ընտրել էին նոր երեցփոխան և նա թէպէտ հաշուառանների հետ նստելով ծանօթանար եկեղեցու հաշուի մեկից և ծախուց հետ։

Նոյն անգից մեզ գրում են. Փաղաքիս յաջորդ վարդապետը որ բարեկենդանների գնացել էր իր հայրենիքը՝ Շուշի, պասի երկրորդ շաբթին, հակառակ ժողովրդի անհամբերութեան վերադառնալով, իր պահքի քարոզներով մխիթարում է մեզ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ մեզ գրում են. «Արժանահաւատ աղբիւրներից լսում ենք, որ Ս. կաթողիկոսը Աստրախանից շուտով հրաւիրելու է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի աջգաղթութիւնը, զանազան պատմական փաստերով հաստատելով, որ մեծ որդի նորինցից այժմ ևս կան ներկայացուցիչներ, որոնց մինն է մի բարձրաստիճան հոգևորական Էջմիածնի միաբանութեան մէջ. Նոյնպէս լսում ենք, որ սրբազանը գիտէ է նորին վեհափառութեան խնդիրքով, յանձնել իրան Երևանի թեմի առաջնորդութիւնը և ներկայացրել է իր առաջարկ գործունէութեան և այն բարենորոգութիւնների նախագիծը, որ ի նկատի ունի իրագործել. Այդ պաշտօնը նա յանձն կառնի միայն այն պայմանով, որ առնէին անկայուն»։

—

ԴՈՒՇԵԹԻՑ մեզ գրում են. «Մեր երկու քահանաները իրանց շատ անվայել կերպով են պահում. Այս օրերս նրանք միմեանց մէջ կռուեցին և միմեանց ծեծեցին»։

—

Ռուս լրագիրները որպէս լուր հաղորդում են, որ Թագաւորական Բրանդի հայրը անձնասպանութիւն է գործել։

—

Այս օրերս պ. Բաղրամեան, «Тифл. Объявленія» լրագրի նախկին խմբագիրը հրատարակեց մի բրօշիւր մեր փոխադարձ կրեդիտի բանկի մասին հետևեալ վերնագրով «Наше общество взаимнаго кредита.» Այդ բրօշիւրի մէջ հեղինակը այն միտքն է յայտնում որ մեր այդ հիմնարկութիւնը մի խոշոր պակասութիւն ունէր իր ամբողջ գոյութեան ընթացքի ժամանակ, այն է որ նա չունէր իր անդամների մէջ երկու տարբեր տեսակները և հաւասարապէս կերպով չէր ծառայում նրանց շահերին. Անդամներից ոմանք ընտրեալներն էին, որոնք վայելում էին ամենատեսակ և ամենախոշոր կրեդիտ, միւսները, միջին և փոքր կարողութեան տէր մարդիկ վայելում էին աննշան կրեդիտ. Հեղինակը առաջարկում է որպէս միջոց ժողովրդի մէջ հաւասարութիւն ծնեցնելու, դնել Թիֆլիսի փոխադարձ կրեդիտի ընկերութիւնը, միւս հրապարակական յայտնել ինչքան կրեդիտ ունի ընկերութեան ամէն մի անդամ. Հեղինակը ապացուցանում է իր այդ առաջարկութեան օգտակարութիւնը։

—

Գ. Գրիգոր Շահրուզամեանցից թարգմանած գրքոյկը «Մտաւոր, ֆիզիկական և բարոյական ինքնակրթութեան մասին» շատ օգտակար և հետաքրքիր գրքոյկ է. Դա բաժանվում է երեք մասի վրա. մտաւոր ինքնակրթութիւն, ֆիզիկական ինքնակրթութիւն և բարոյական ինքնակրթութիւն. Գիրքը որ անգլիացի Ջօն Ստիւարտ Բլէկիի հեղինակութիւնն է, պարունակում է իր մէջ շատ օգտակար կենսական խորհուրդներ. Ամէն մի հայի խորհուրդ ենք տալիս առնել և կարդալ պ. Շահրուզամեանցի թարգմանութիւնը, մանաւանդ որ նա գրված է հասկանալի, թեթև, զուրկ եկան լեզուով և շատ հեշտութեամբ, արագութեամբ և վերին աստիճանի հետաքրքրութեամբ է կարդացվում. Գինը 60 կոպէկ է. Շատ ուրախալի է որ մեր երիտասարդները սկսում են այժմ աչքի ընտրութիւններ անել իրանց թարգմանութիւնների համար։

—

ՉԱՓԱՐԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Այստեղի հայերը որևորական դպրոց չունեն, բայց որում իրանց աղջիկներին օտար լեզուով են դաստիարակում. քանի որ աղջիկները դեռ իրանց մայրենի լեզու չը գիտեն. Դրա հետևանքն այն է որ իրանց մայրենի լեզու չը գիտցող աղջիկները, օտար լեզուն էլ շատ վատ են սովորում և անկարող են նրան տիրապետելու. Այդպիսով նրանք ոչ հայ են և ոչ օտարազգի»։

—

Զանգեզուրից մեզ հաղորդում են հետևեալ գները առաջին հարկաւորութեան մթերքների. Մի ամիս առաջ ցորենի պուդը 2 ր. 24 կ. էր, բրինձ 3 ր. 20 կ., իսկ այժմ ցորենի պուդը արժէ 1 ր. 20 կ., բրինձը 2 ր. 10 կ., գարին 70 կոպ., կորեկը 50 կոպ.. Տեղիս առևտրական դասը մեծ վնաս է տեսել. Այս տարի, ինչպէս երևում է, մեծ առատութիւն կը լինի Զանգեզուրի կողմերում.

—

ԿԻԷՎՈՒՄ հրէաները առևտուր են անում սրբոց պատկերներով, խաչերով և այլն. Կիէվի քաղաքային վարչութիւնը հարց է զարթեցրել, թէ կարող են արդեօք հրէաները առևտուր անել խաչերով և սրբերի պատկերներով, որոնք կալվում են քրիստոնեաների եկեղեցական առարկաներ, և արդեօք այդ մասին չը կայ առանձին արգելառիթ հոգևոր վարչութեան կողմից, քանի որ այդ առևտրի մասին ոչինչ չէ ասված առևտրական օրէնքներում. Հոգևոր վարչութիւնը անհրաժեշտ համարեց միջնորդել, որպէս զի արգելվի հրէաներին առևտուր անել սրբերի պատկերներով և խաչերով, մանաւանդ Կիէվում, որտեղ լցված են ուղղափառ ուխտաւորները Ռուսաստանի ամէն կողմերից. Ինչպէս լսվում է այդ մասին հրէաների իրաւունքները օրէնսդրական կարգով սահմանափակելու հարցը առաջարկված է մինիստրութեան եզրակացութեանը։

—

Այսօր, մարտի 21-ին, շաբաթ օր, պ. Պաշկևիչ կը կարդայ Թիֆլիսի կրուժոկում իր դասախօսութիւնը Հնդկաստանի մասին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՏԱԼԻԱ

—

Լրագիրները հաղորդում են հետևեալ տեղեկութիւնները։

Ներկրում Հռոմի մէջ մի ժողով կայացաւ, որին մասնակցեցին Իտալիայի բոլոր ընկերութիւնների և միութիւնների ներկայացուցիչները և որ կազմեցաւ միութեան լիգանցելու համար, թէ ընդհանուր ձևը Իտալիայի մէջ արմատական փոփոխութիւնների պէտք ունի. Այդ ժողովի խորհուրդները և վճիռները չափազանց արմատական բնաւորութիւն ունէին, ժողովը չը բաւականացաւ նրանով, որ բոլոր ազատագրելի քաղաքացիութեան իրաւունք ունենան, այլ այդ բանը պահանջեց նոյնպէս և կանանց համար։ Դա հանրապետականների կէսը և ազգային նախատեսող քաղաքագէտների ժողով չէր, այլ Իտալիայի այժմեան դրութիւնից անբաւական մարդկերանց ժողով, որ հարկաւոր համարեց յայտնել իր բողոքը կառավարութեան դէմ։

Ընտրողական հարցի վերաբերութեամբ այժմ Իտալիան այն դրութեան մէջ է, ինչ դրութեան մէջ եղել են միւս պետութիւնները, երբ զանազան հանգամանքների շնորհիվ հասարակութեան պահանջները երկար ժամանակ բաւականութիւն չը ստանալով, արտայայտվել են ստորագրել և անկարգ ձևով. Պառլամենտական աշխատանքները ընտրողական հարցի վերաբերութեամբ շատ ինքնուրոյն կերպով են կատարվում և մեծ մասամբ անհատար են մնում։ Ընտրողական հարցը Իտալական պառլամենտի մէջ շատ անգամ բարձրացրած է թէ կառավարութեան և թէ պատգամաւորների կողմից. Շատ անգամ ներկայացրած են պառլամենտին ընտրողական ձևի վերանորոգութեան նախագծեր, որոնք յանձնվել են մասնաժողովի...

տում էին և մասամբ թաղվում գերեզմանի վրա. Այդ ցեղերի համայնքութեան և հաւատքի համանման, բացի ցեղակիցներից ուրիշ օտարական չէր կարող նրանց զանվել, ինչպէս առանձնաւորութեամբ, այնպէս և միաժամանակի կատարելու ժամանակը. մինչև անգամ եթէ մի օտարական տեսնէր այս ցեղական արարողութիւնը, դա կը համարվէր սրբապղծութիւն (տես «La Cité Antique» Justel de Coulangé-ի. Liv. I. chap. I—IV. երես 7—38.) Ուստի բնական է, որ ցեղական խնդիրներին մասնակցում էին միայն ընտանիքի կամ ցեղի անդամները և ուրեմն «հոգւոյ հացը» ուտում էին սրանք և ոչ օտարականք. Այս սովորութիւնը ունէին հին հնդկացիք, հռոմայեցիք, յոյները և գերմանացիք.

Եթէ ընդունենք՝ թէ հայերը հնդկա-եւրոպական ազգերի թուին են պատկանում, եթէ ընդունենք այն հեռաւոր միտքը, թէ բոլոր ցեղակից ազգերի սովորութիւնները բուն մէկ մասին մի և նոյնն են, պարզ ենք թոյլ տալ որ մեր նախնիքը ևս ունէին այս սովորութիւնները, երբ դեռ ընտանի-ցեղական կեանքով էին ապրում. Նա մանաւանդ՝ որ նախնեաց «հոգեպաշտութիւնը» միջոցները և գերեզմանատանը կերակուր բաժանելը արդեան մեզ է յայտնի, մինչև այսօր էլ դեռ չեն կորցրել իրենց նշանակութիւնը. Քրիստոնէութիւնը տուել է միայն իրենց միմիայն իւրայատուկ ձևը. Այս հիման վրա կարծում մենք չենք սխալվի, ասելով թէ յիշեալ առածը յառաջացած է հին կռապաշտութեան ժամանակից. Այն առածների ու ասածների նշանակութիւնը. Մեր երգարանների կազմիչները չեն զանազանում իրարից ոչ թէ առածները ասածներից, այլ շատ անգամ նրանց տեղ զարդ են անում հասարակ նախադասութիւններ և մաքեր. Վեր առէք օրինակի համար «Արևի Հայաստանին» և դուք կը տեսնէք առածների չորրորդ հետևեալ հասարակ մտքերը. 1. «Աստուծու բաւար հասնի. 2. Բերան չէ տամար է. 3. Լեզու չուտարի. 4. Հոգը խորտ չը առնի». Մի թէ սրանք առած կամ ասածներ են. ինչպէս երևում է պ. Ա. Գրիգորեանցը բոլորովին հասկացողութիւն չունի առածների և ասածների մասին.

Մենք վերջացրինք մեր նկատողութիւնը ժողովրդական գրականութեան երկու տարերքի մասին, — բանաստեղծութեան և առածների. Մենք ակնարկեցինք մի քանի երգեր և առածներ, ցոյց տալով նրանց նշանակութիւնը համեմատական ազգագրութեան (сравнительная этнологія) կէտից. Պարզ է այժմ ինչ նշանակութիւն ունի մի որ և իցէ ազգի ժողովրդական գրականութեան հաւաքելու ուսումնասիրելը և հետազօտելը.

IV. Մի քանի երգերի դասակարգութիւնը.

Դառնալով կրկին մեր ժողովրդական բանաստեղծութեանը, մենք բերում ենք այստեղ մի քանի երգեր. Նախ՝ կաշխատենք նրանց դասակարգել (классифицировать), երկրորդ՝ մեր ուշադրութիւնը կը դարձնենք նրանց գլխաւորապէս ազգագրութեան կէտից, կը բացատրենք նրանց միական նշանակութիւնը.

а) Պատմական երգեր.

1. Վարդանայ պատերազմը.

Ավարդան (*) խէժած (հեծած) կարմիր ջորին (ջորի)
Գնաց խօսաւ (հասաւ) Մասիս սարին.
Զըլմէն (բոլոր) դօշուն (զօրք) գլխին ժողվեց (ժողովեց).
Մասսա սարին իրեք (երեք) որ կոխեց (պատերազմեց),
Լանգ-թէմուրի զօշուն ջարդեց (կոտորեց).
Ավարդան խէժած կարմիր ջորին.
Աչքը թաւեց (նայեց) ու ամբրուն (ամպ).
Գդխուն վերև մթնած երկինք.
Մէջ ամբրուն Աստուածածնու գօտին (**) (գօտի).
Աստու խրիշտակ (հրեշտակ) երկնքէն իջաւ.
«Ավարդանին ձէն տուաւ (զրկեց).
«Վարդան, Վարդան խերիք (հերիք) կոտրէս.
«Անօրինին արուն (արիւն) թափեցիր»
Ավարդան գիր թուր (սուր) ի բուն դրեց.
Դլխը (գլուխ) կախուց, վէջը ծունկ.
Լանգ-թէմուրը գիր թուր քաշեց.
Ավարդանայ գլուխը կտրեց (կտրեց).
Ավարդան գլուխն (գլուխն) գլխը վերուց (վեր առնէլ).
Խէժաւ ջորին ու չուս փախուց,
Գնաց, խօսաւ Մաշտա սարին,
Դլխն պահեց (պահել, թաղցնել) մէջ մութ քարին (այր).

Այս թանգագին երգի մէջ նկարագրած է Վարդանայ պատերազմը. Երգի հեղինակը շփոթում է ժամանակները, որովհետև Վարդանը, ինչպէս յայտնի է պատմութիւնից, պատերազմեց պարսից դէմ և ոչ թէ Լանգ-թեմուրի (Тамерланъ), որը ապրեց Հայաստան միայն XIV դարում.

Երգի բովանդակութիւնը համարեա համապատասխան է ժողովրդի աւանդութեանը. Վարդանը ժողովելով իր բոլոր զօրքը, գնում է Մասիս լեռան ստորոտը Լանգ-թէմուրի դէմ պատերազմելու. Երեք օրվայ պատերազմից յետոյ Վարդանը կոտորում է Լանգ-թէմուրի զօրքը. Նայելով յանկարծ երկինքը անդում է և ազիզի (Աստուածածնայ գօտին) կամարը կապվում է երկնքում. Հրեշտակը երկնքից իջնելով Վարդանին, հրամայում է արիւնահեղութիւնը վերջացնել. Բայց համապատասխանելով Աստուծոյ կամքին, սուրը անդը դնելով կնում է իր շլինքը և Լանգ-թէմուրը նրան սպանում է. Սպանելուց յետոյ Վարդանը, վեր է առնում իր գլուխը, հեծնում է ջորին և փախչում Մասիս սարը. Մասիսայ ծործ մէջ ջորին ներանում է և էլ չէ կարողանում փախչել. Վարդանը իջնելով ջորուց՝ նստում է ջորուն առեղ մի քար ծնունդը չորանայ. Այս օրից ջորին կորցնում է իր ծննդական ընդունակութիւնը. Մեր աւանդ ժողովրդի կարծիքով Վարդանի անէծքն է պատճառը, որ ջորին չէ կարող ծնել. Այնուհետև Վարդանը պահում է մի մեծ քարի, որը նրա ճանապարհը կտրում է. գոռը քաշելով, Վարդանը զարկում է և քարը վեր բաժանվում է երկու մաս, ճանապարհը բացվում է նրա առաջ. Վերջապէս Վարդանը հասնում է մի մութ այրի, որտեղ և թաղցնում է իրեն նահատակած գլուխը. Մի ուրիշ աւանդութեան համեմատ Վարդանը պատերազմում է պարսից դէմ կռիւն Մասիս լեռան մօտ և ոչ Տղմուտ գետի ափում, Աւարայր դաշտում. Մեր առաջին ժողովրդի շատ մասը մինչև այսօր էլ Մասսայ սարը անուանում է «Աւարայրի գօտ».

Այս երգը մենք առաջին անգամ լսեցինք Աշտարակից. Նա թէպէտ Նոր-Բայազէտի գաւառից էր և, եթէ չենք սխալվում, Դիադին չէր գիտեցին. Այսուհետև Աշտարակից յետոյ մենք շատ աւազակների խնդրեցինք երգել Վարդանայ երգը, բայց իզուր, որովհետև ոչ ոք նրանցից, բացի ընդհանուր աւանդութիւնից Վարդանայ մասին, այս երգը չէր գիտում. Մենք շատ աշխատեցինք բացատրել՝ թէ այս երգը ընդհանուր ժողովրդի

*) Ավարդան=սուրբ+Վարդան.

**) Աստուածածնու գօտի=ծիածան.

ժողովների քննութեանը, բայց նրանք մոռացութեան են ենթարկել, որովհետև պարլամենտի արտօնութիւն ունեցող փոքրամասնութիւնը չէ կամեցել զրկել իր առաւելութիւններից և որովհետև անհնարին է եղել այդ հարցի մասին որ և է համաձայնութեան հասնել։

Իտալական հասարակութիւնը անցեալ ամառ ներկայացրեց պարլամենտին մի նախագիծ ընտրողների իրաւունքը ընդարձակելու մասին, որ մինչև այժմ ընդունված չէ պարլամենտից։ Թէպէտ հասարակութիւնը և այդ նախագիծը քննող մասնաժողովը անհրաժեշտ են համարում առաջարկված փոփոխութիւնները, բայց պատգամաւորները և մինիստրութիւնը չեն կարողանում համաձայնութեան հասնել, թէ ի՞նչ ուղղութեամբ և ի՞նչ չափով պէտք է ընդարձակել ընտրողական իրաւունքները։ Իտալական հասարակութիւնը չէ կամենում հետևել Ֆրանսիայի և Գերմանիայի օրինակին, որոնց ընտրողական իրաւունքը պայմանաւորված է քաղաքական չափահասութեամբ։ Այս պահանջին նա աւելացնում է ուսումնական կրթութեան պահանջը, բայց Իտալիան եւրոպական այն պետութիւններից է, որոնց մէջ գրագիտութիւնը շատ քիչ է տարածված։ Պարտադիր ուսումը նորերում է դարձել պետական օրէնք և կրթողական ցենզով պայմանաւորված ընտրողական իրաւունքը անպատեհ կը լինի իտալական ժողովրդի համար, որ քաղաքակրթապէս զարգացած է հատուկենտական քաղաքների և գիւղերի հասարակութեան շնորհով, բայց որ մինչև չէ ունեցել անցնել տարրական ուսումնարանը։

Այն ժամանակից, որ Իտալիան անկախ և միացած է, նրա քաղաքական կեանքի մէջ միշտ նկատվել է պարլամենտի անհաստատութիւնը և անտարբերութիւնը դէպի ժողովրդի մեծամասնութիւնը։ Այդպէս է արձանագրված մինչև անգամ այժմեան առաջին մինիստր Դեպրետի և հասարակութեան մի քանի միւս անդամները։ Միայն վերջին ժամանակներում պարլամենտի մի քանի անդամները թողին իրանց անտարբերութիւնը դէպի ժողովուրդը և ընտրողական ձևի փոփոխութեան պատճառով միացան ծերունի Գարիբալդիի հետ, որ առաւել ժողովրդականութիւն ունի ամբողջ Իտալիայի մէջ։ Սրանցից մի քանիսը ընդհանուր քուէարկութիւնը անհրաժեշտ բարօրութիւն են համարում, միւսները անհրաժեշտ չարիք, բայց երկու կողմն էլ համաձայն են, թէ անկարելի է պահել այժմեան դրութիւնը, որ անհամապատասխան է ժողովրդի խելքին և զարգացմանը և որ քաղաքական կեանքը անպատեհ է դարձնում ժողովրդի համար։

Չը նայելով երկրի այս դրութեանը մինիստրութիւնը և պարլամենտը աշխատում են այն փոփոխութիւնը, որ ընդունած է ցոյց տալ ժողովրդի նշանաւորները։ Այժմեան պարլամենտի և միւս հիմնարկութիւնների բարոյական հեղինակութիւնը հետզհետէ ընկնում է և զուցէ շատ շուտ երևան կը գայ պարլամենտից բաժանված ժողովրդական ոյժը և այն ժամանակ ուշ կը լինի ելք գտնել պատշաճ դրութեան։ Այս միտքը շատ անգամ արտայայտվել է Իտալիայի մէջ, բայց նա գործնական հետևանքներ չէ ունեցել։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Նեապոլից հեռագրում են, որ մարտի 12 (24) այդ քաղաքի օպերայի թատրոնի մէջ յայտնվեցաւ հրդեհ «Լուչիա» օպերայի ներկայացման միջոցին։ Թատրոնը լի էր։ Ոչինչ չը կարողացան փրկել հանդերձներից և շատ հանդիսականներ դուրս գնացին հրդեհից։

—Լոնդոնի «Times» լրագրին Կ. Պօլսից հեռագրում են մարտի 16-ից հետևեալը. «Ռուսաց կայսրի սպանութեան մասին խոր տպաւորութիւն գործեց սուլթանի վրա։ Սուլթանը, ինչպէս յայտնի է, անդադար երկիւղի մէջ է գտնվում, և երևակայում է զանազան դաւադրութիւններ և սպանութիւն իր դէմ, իսկ հասարակութիւնը, ի հարկէ, զանազան կարծիքներ է յայտնում այն ազդեցութեան մասին, որ կունենայ Պետերբուրգի անցքը Թիւրք կառավարութեան վրա յունական հարցի մէջ։ Մի քանիսները կարծում են, որ այժմ սուլթանը կը համաձայնի նշանաւոր զիջումներ անել, պատերազմի առաջն առնելու համար. միւս կողմից կարծիքներ են յայտնվում, որ Ռուսի մեծութիւնը փոխվում է զգուշութեամբ իր հպատակների Փանսլաւիզմի մասին, և այժմ առաջիկայ կրկնվելիք ամբոխութիւններով բռնկեցրած մէկ երկիր յանձնել Սուլթանին, ինչ որ խոստանում է հաւասարակշռութեան մէջ գտնվողների խորհրդակցութիւնների մասին Բեռլինի հաշտարարների հետ, ցաւ. նա ունենալ դրական հետևանք չէ կարելի դուրս բերել, ուրիշների բանակցութիւնները շատ դանդաղ են ընթանում և երկու կողմն էլ պաշտպանում են իրանց սկզբնական պահանջները։ Միւսլման պատգամաւորները խաղաղ արտայայտութիւն են յայտնում և մի քանի զիջումներ են անում Թեսալիայում, բայց շատ քիչ յոյս կայ, որ և կը կայանայ որ և է զիջումն անմի։ Դեսպանները, ասում են, զիջողութիւն ունեցին վարձատրութիւն գտնել Կրիտը կցելով, կամ Արշիպելագոսի մի քանի ուրիշ կղզիներում, բայց մինչև այսօր այդ միտքը պաշտօնապէս չէ յայտնված։ Երկու կողմերն էլ խիստ զգուշաւորութիւն են անում այն բանի մասին ինչ որ կատարված է և ինչ պէտք է կատարվի. բայց զարմանալի չէ նկատել, որ դեսպանների ունեցած յոյսը բանակցութիւնների վերջնական աջողութեան մասին նուազում է փոքրանում»։

—Փարիզից լրագիրներին հեռագրում են մարտի 9-ից հետևեալը. Գամբետտայի նախագահութեամբ շրջանցվում է կարգը. Ամերիկական դաշնակցութեան խորհուրդը, որ հաւաքվեցաւ ութ հազար մարդից. Գամբետտան շնորհակալութիւն յայտնեց իրան պատիւ ընդունելու համար, ոչ որպէս անձնաւորութեան, այլ որպէս Ֆրանսիայի գործի ծառայողին։ «Իմ կեանքում, որպէս և ամեն կեանքում լինում են նեղութիւններ և անախորժութիւններ, բայց ես մի այլ բաւականութիւն չեմ որոնում, բացի քաղաքացիների երախտագիտութիւնից։ Ես անտարբեր եմ դէպի անձնական հարցերը, որոնց հետ միմեանը անարժան եմ համարում։ Ես առաջ դեռ ժամանակ ունեմ, իսկ գլխաւորն է հասարակական կեանք և անկրկնելի կեանք։ Ես չեմ վհատվում, երբ խօսում են իմ առելութեան մասին դէպի ամեն անհատ ընտրողներ։ Աշխատանքը և կռուելը, ահա այն երկու ուժերը, որոնք պէտք է ոչ թէ կռւեն, այլ դաշնեն Ֆրանսիայի մեծութեան և հզօրութեան զարգացման։ Ուրիշ են ասում, որ հանրապետութիւնը ամեն կառավարութիւններից բարձր է, որ հանրապետութեամբ և հանրապետութեան հետ կարելի է վճռել դժուար խնդիրներ՝ չը խառնել և չը խառնել ուրիշներին»։

—«France» լրագրում միջազգային այն միտքն է յայտնված, որ Աղեքսանդր III-ի գահը բարձրանալուց յետոյ պէտք է մեծ փոփոխութիւն պատահի եւրոպական գործերի դրութեան մէջ, որ գերմանացիների քաղաքականութիւնը ասպարէզից կը հեռանայ, հաղթանակների քաղաքականութեան տեղը կը բռնի և որ իսկ Բիսմարկ, թէպէտ առաջվայ պէս կրկին կը շրջվեցնի իր ոտքը, բայց այլ ևս անդադար չէ կարող հանել նրան պատճառներ։ Իսր պարբերական խորհուրդ է տալիս ամեն կերպով բարեկամական յարաբերութիւններ կապել Իտալիայի հետ և յայտնում է այն կարծիքը, թէ Աւստրիան Գերմանիայի այլ ևս այնպիսի հաւատարիմ դաշնակից չի լինի, ինչպէս որ էր մինչև այժմ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. 19 մարտի։ Բարձրագոյն կայսրը, վճռելով փոխել գինի չարագործներին յանցաւոր գործունէութեան զարգացմանը և պաշտպանել մայրաքաղաքը չարագործութիւններից, հրամայեց՝ ազնուութեան հրաւիրել մայրաքաղաքի ամբողջ ազգաբնակութիւնից ընտրվածներին, որոնցից քաղաքագլուխը պէտք է կազմել ժամանակաւոր խորհուրդ քաղաքացիների մասնակցութեամբ։ Խորհրդի մեծամասնութեան համաձայնութիւնը ստացած խնդրանքներ միջոց անյապաղ իրագործվում է քաղաքագլխից։ Մայրաքաղաքի 228 բաժիններից իւրաքանչիւրը պէտք է մի մարդ ընտրէ։ Սրանք իրանց միջից կընտրեն խորհրդի 25 անդամներ և 25 կանդիդատներ, որոնց ցուցակը կը ներկայացնի թագաւորին։ Այսօր ընտրութիւնների սկիզբն է։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. 19 մարտի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 96 ր., երկրորդ 93 ր., երրորդ 93 ր. 50 կ., չորրորդ 93 ր. 12 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 224 ր. 50 կ., երկրորդ 217 ր. 25 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 92 ր. 37 կ., երկրորդ 92 ր. 37 կ., երրորդ 92 ր. 37 կ., ոսկի 7 ր. 93 կ.։ Ռուսաց 1 րուբլը Լոնդոնի վրա արժէ 24.75 պէնս, Փարիզի վրա 125 սէնտ., ռուսաց 100 ր. Փարիզի վրա արժէ 226 մարկ։ Բորսայի տրամադրութիւնը ամուր է։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

գական է, թէ չէ աւել Սարգսի չարագրութիւն և մինչև այսօր այս հարցը չը պարզվից մեզ համար։ Ուրեմն որ չը լինի այս երգը, պատմական հերոսի մենք հրատարակում ենք։ Դուցէ միւսը թողնում այս հարցը։

2. Սուրբ Կարապետի գառնառանը.

Սուրբ Կարապետ *) կայնա (կանգնել) գիւան,
Դէվեր (դև) ժողվէց գրեց գնդան։
Կաղ-դէժք տառ (տառան, տառան),
Սա կքեմ քեց փոչախան (փոշահան),
Կը տանեմ թափեմ փրէշտմտան։

Այս երգի բովանդակութիւնը. Սուրբ Կարապետը ժողովում է բոլոր դևերին և դնում զնդան-բանտը։ Կաղ-դէվը (որին նրանց գլխաւորը) պատասխան է խնդրում տղից այն պայմանով, որ լինի փոշահան,—սուրբ Կարապետը վանքի թաղերների—փառապանների—փոշին առնի թափի փրէշտմտան. (կարծեմ փրէշտմտանը մի գիւղ է նրանց գնալի տրում)։

b) Սիրահարական երգեր (Эротическія пѣсни)

Հետևեալ երգի մէջ երիտասարդը դիմելով իր սիրած աղջկան խնդրում է դուրս գալ, որ նա կարողանայ գրագնանալ, քերքել սիրածի գեղեցկութիւնով։

Աղջիկը պատասխանելով երիտասարդին, համեմատում է իր գեղեցկութիւնը խնձորի, նարնջի ծառի չամչի հետ և այլն։

Երիտասարդը. «Ա՛յ հայի աղջիկ,
«Ա՛յ չափի աղջիկ,
«Մէ (մի) գուա արի (արի)
Փոյլս (հասակ) ամանեմ (տեսնեմ)։

Աղջիկը «Ա՛յ հայի տղայ*)
Ա՛յ չափի տղայ
«Բաղչայ (պարտէզ) չես գնացել (գնացել)
Յիգան (նարնջենի ծառ) չես տեսել (տեսել)։

Երիտասարդ. Ա՛յ հայի աղջիկ,
Ա՛յ չափի աղջիկ,
Մէ գուա գուա արի
Կոսերդ (коса) ամանեմ։

Աղ. Ա՛յ հայի տղայ,
Ա՛յ չափի տղայ,
Բարուան (կարասան) չես գնացել,
Ձիւան չես տեսել։

(Այստեղ աղջիկը իր մազերի երկարութիւնը համեմատում է չուանի երկարութեան հետ)։

Երիտ. Ա՛յ հայի աղջիկ,
Ա՛յ չափի աղջիկ,
Մէ գուա արի
Ճակատդ ամանեմ։

Աղ. Ա՛յ հայի տղայ,
Ա՛յ չափի տղայ,
Շնար (քարայր) չես գնացել
Մէչքան չես տեսել։

(Աղջկայ ճակատի լայնութիւնը համեմատվում է հրապարակի լայնութեանը)։

Երիտ. Ա՛յ հայի աղջիկ,
Ա՛յ չափի աղջիկ,
Մէ գուա գուա արի,
Ընքերդ (յօնք) ամանեմ։

Աղ. Ա՛յ հայի տղայ,
Ա՛յ չափի տղայ,
Արփինք չես բուրդել (ծալել)
Կամար (աղեղն) չես տեսել։

«Ա՛յ հայի աղջիկ, այ չափի աղջիկ» կամ «այ հայի տղայ, այ չափի տղայ» երգասիրները (припѣвъ) կրկնվում են ամեն տան սկզբում, ուստի աւելորդ եմ համարում մի և նոյնը կրկնել։

. . . .

Երիտ. Մէ գուա գուա արի,
Թշերդ ամանեմ։

. . . .

Աղ. Բաղ (այգի) չես պահել (сторожить).
Աղ (կարմիր) խնձոր չես տեսել։

. . . .

Երիտ. Մէ գուա գուա արի,
Աչքերդ ամանեմ։

. . . .

Աղ. Ժամ (եկեղեցի) չես գնացել,
Կանթեղ չես տեսել։

. . . .

Երիտ. Մէ գուա գուա արի
Պռօշդ ամանեմ։

. . . .

Աղ. Նուռ (նուռն) չես կեր (ուտել)
Մէջը չես տեսել։

. . . .

Երիտ. Մէ գուա գուա արի
Ատամներդ ամանեմ։

. . . .

Աղ. Վզնոց (ожерелье) չես առել,
Սադաֆ (перламутръ) չես տեսել։

. . . .

Երիտ. Մէ գուա գուա արի
Քո վիզը (շլինքը) ամանեմ։

. . . .

Աղ. Գեօլը (լիճ) չես գնացել,
Օրդակ (բադ) չես տեսել։

. . . .

Երիտ. Մէ գուա գուա արի,
Քո ծոցը (կուրծք) ամանեմ։

. . . .

Աղ. Սարը (լեառն) չես գնացել,
Ձիւն չես տեսել։

(Այստեղ կուրծքի սպիտակութիւնը համեմատած է ձեան սպիտակութեանը)։

. . . .

Երիտ. Մէ գուա գուա արի
Մէջքդ ամանեմ։

. . . .

Աղ. Բոստան չես գնացել
Շամամ *) չես տեսել։

. . . .

Երիտ. Մէ գուա գուա արի,
Քո մէջքը (талія) ամանեմ։

. . . .

Աղ. Վարդ չես քաղել
Դաստայ (букетъ) չես կապել։

Այս երգի մէջ աղջիկը նկարագրում է իր գեղեցկութիւնը, համեմատելով իր մարմնի անդամները զանազան ժողովրդի կարծիքով գեղեցիկ առարկաների.—թուշը կարմիր խնձորի, ատամները սադաֆի, ծոցը չամամի և այլն։

Երգը լիքն է չափազանցութիւններով (гипербола). աղջկան համար ամեն հասակը համեմատած է մէջքածի հետ, յօնքերի կամարը—աղեղի և այլն։

(Կը շարունակվի)

*) Բայցին ժողովուրդը սուրբ Կարապետին կոչում է «Մշոյկարապետ»։

*) Երբեմն ասում են «այ հայի տղայ, այ բրդի տղայ»։

(*) Շամամ առանձին փոքրիկ անուշահոտ սեխ է, չամամը սիրուն նշան է։ Երբ մի երիտասարդ սիրահարված է մի աղջկայ վրա, նա զարդարում է մինչև մի չամամ և ծածուկ ուղարկում աղջկան։ Երբ այս վերջինը ընդունում է ուղարկած չամամը, այս նշանակում է, որ աղջիկը ևս սիրում է երիտասարդին, հակառակ դէպքում մերժում է նրա ուղարկած չամամը։